

पठतु संस्कृतम्
शिक्षा

जूलै २, २०२२

पाठ: - ८

अंका: १००

1) शानच्-प्रत्ययान्त-स्त्री-लिङ्ग रूपं लिखत। (१०)

	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
मोदते	द्वितीया	मोदमानाम्	मोदमाने	मोदमानाः
सेवते	तृतीया	सेवमानया	सेवमानाभ्याम्	सेवमानाभिः
कुरुते	चतुर्थी	कुर्वाणायै	कुर्वाणाभ्याम्	कुर्वाणाभ्यः
भाषते	पञ्चमी	भाषमाणायाः	भाषमाणाभ्याम्	भाषमाणाभ्यः
जायते	षष्ठी	जायमानायाः	जायमानयोः	जायमानानाम्

2) आवरणे दत्तस्य क्रियापदस्य शानच्-प्रत्ययान्तं रूपं रिक्तस्थाने लिखत (५)

- १) तत्र कम्पमानां सुन्दरीं लतां पश्यतु । (कम्पते)
- २) आकाशे भासमानः भवति, अतः सूर्यस्य अन्यत् नाम भास्करः । (भासते)
- ३) रत्नसिंहासने विराजमानायै अम्बिकायै नमो नमः । (विराजते)
- ४) सेवमानान् सेवकान् यजमानः क्षाधितवान् । (सेवते)
- ५) उत्साहेन प्रयतमानैः जनैः बहूनि संस्कृतकार्याणि क्रियन्ते । (प्रयतते)

3) रिक्तस्थानं पूरयत (१०)

	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
राजन्	प्रथमा	राजा	राजानौ	राजानः
सरित्	सप्तमी	सरिति	सरितोः	सरित्सु
मनस्	चतुर्थी	मनसे	मनोभ्याम्	मनोभ्यः
गुणिन्	पञ्चमी	गुणिनः	गुणिभ्याम्	गुणिभ्यः
अस्मद्	तृतीया	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः

4) एतानि पदानि उपयुज्य वाक्यानि रचयत (५)

- a. त्यक्त्वा वयं दुर्गुणान् त्यक्त्वा जीवामः ।
- b. त्रातुम् देवः भक्तान् त्रातुम् अनेकानि रूपाणि धरति ।
- c. दण्डितः आरक्षकेण चोरः दण्डितः ।
- d. डयन्ते पक्षिणः नीले गगने डयन्ते ।
- e. पश्यन्ती महिला चलनचित्रं पश्यन्ती रोदिति ।

5) सन्धिं कृत्वा नाम लिखत (१०)

a. मृत्युर्धुवम्	मृत्युः + ध्रुवम् विसर्गस्य रेफः
b. सन्धिर्मया	सन्धिः + मया विसर्गस्य रेफः
c. बुद्धिर्योगः	बुद्धिः + योगः विसर्गस्य रेफः
d. पुनरपि	पुनः+ अपि अव्ययस्य विसर्गः - रेफः
e. प्रातर्गच्छति	प्रातः + गच्छति अव्ययस्य विसर्गः - रेफः

6) सन्धि-विच्छेदनं कृत्वा नाम लिखत (१०)

a. गुरुर्ब्रह्मा	गुरुः + ब्रह्मा विसर्गस्य रेफः
b. गुरुर्वचनम्	गुरुः + वचनम् विसर्गस्य रेफः
c. पितुराजाम्	पितुः + आजाम् विसर्गस्य रेफः
d. मुनिरागतवान्	मुनिः + आगतवान् विसर्गस्य रेफः
e. अन्तर्भागः	अन्तः + भागः अव्ययस्य विसर्गः- रेफः

7) कृदन्त / लकार रूपं लिखत (१०)

धातुः	कृदन्तः / लकारः	
मन्	तव्यत्	मन्तव्यम्
मन्थ्	क्तवतु (पु)	मथितवान्
मुच्	कर्मणि लट्	मुच्यते
अस्	लृट्	भविष्यति
स्था	शतृ पुं	तिष्ठन्
चल्	तुमुन्	चलितुम्
दा	अनीयर्	दानीयम्
स्पर्ध्	शानच् (स्त्री)	स्पर्धमाना
स्मृ	क्त पु	स्मृतः
सूच्	ल्यप्	विसूच्य

8) सूक्तेः अर्थः लिखत । (३)

वृत्तेन हि भवत्यार्यो न धनेन न विद्यया ।

9) प्रहेलिकायाः अर्थम् उत्तरं च लिखत । (३)

अपूर्वोऽयं मया दृष्टः कान्तः कमललोचने ।
शोऽन्तरं यो विजानाति स विद्वान्नात्र संशयः ॥

10) सुभवितस्य सन्धिरच्छेदं तात्पर्यम् च लिखत । (४)

फलमलमशनाय स्वादु पानाय तोयं
क्षितिरपि शयनार्थं वाससे वल्कलं च
नवधनमधुपानभान्तसर्वेन्द्रियाणाम्
अविनयमनुमन्तुं नोत्सहे दुर्जनानाम् ॥

11) श्लोकस्य पदविभागः अन्वयं तात्पर्यं च लिखत । (५)

निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव ।
न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजनमाहवे ॥

12) एकवाक्येन उत्तरं लिखत (७)

- a. अर्जुनः कुत्र अवस्त्? इन्द्रकीलपर्वते
- b. तपसः प्रभावेण किम् अभवत्? अर्जुनस्य शरीरम् उज्ज्वलमभवत्
- c. वनचराणां कष्टं केन कारणेन जातम्? अर्जुनस्य तपोवैभवेन
- d. इन्द्रः अप्सरसः किम् उक्तवान्?
- e. अप्सरसां चेष्टाः किमर्थं विफलाः जाताः? अर्जुनः जितेन्द्रियः
- f. नृणां आयुः कियत्? तदर्थं कुत्र गतम्? वर्षशतम्, रात्रौ
- g. बालत्ववृद्धत्वयोः कति वर्षाणि गच्छन्ति? पञ्चविंशतिः
- d. कटाक्षपातैः अर्जुनस्य वशीकरणं कर्तव्यम् । शापभयं मास्तु ।

13) लौकिकन्यायं विवृणुत (३)

कूपखानकन्यायः

14) संस्न्दर्भम् व्याख्यात (५)

तपसो मध्ये विघ्ना भवन्त्येव

15) मेलयत (५)

- a. कालिदासः - पदलालित्यम् d
- b. भारवे: - वामनः e
- c. माघे - अर्थगौरवम् b
- d. दण्डनः - दीपशिखा a
- e. विष्णुः - ब्रयो गुणाः c

16) उच्त-पदं चिनुत (५)

- १) "कुर्वन्" - अस्य चतुर्थीविभक्तिरूपं किम् - (कुर्वते / कुर्वत्भिः / कुर्वति) ।
- २) "परिषत्कार्यम्" अत्र सन्धिः - (श्वुत्वसन्धिः / जश्त्वसन्धिः / चर्त्वसन्धिः)
- ३) "कुरुते" - अस्य शानच्- पुल्लिङ्ग-रूपम् - (कुरुमानः / कर्वाणः / क्रियमाणः) ।
- ४) "नयति" - अस्य कर्तरि लृट् / भविष्यत्कालरूपम् - (नेष्यति / नास्यति / नश्यति) ।
- ५) "उत् + लिखितम्" - सन्धिः कः ? (सवर्णदीर्घसन्धिः / पूर्वसवर्णसन्धिः / परसवर्णसन्धिः) ।